

“AŞK” TEMASI ÜZERİNDEN HALİDE NUSRET ZORLUTUNA’NIN
ŞİİRLERİNİN YAZINSAL DEĞERİ
LITERARY EVALUATION OF HALIDE NUSRET ZORLUTUNA’S POEMS
THROUGH THE “LOVE” THEME

PELİN ASLAN AYAR

Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Asst. Prof. Dr. Kocaeli University, Faculty of Art and Sciences, Department of Turkish Language and Literature
aslan.pelin@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-8877-1739>

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute
TAED-64, Ocak - January 2019 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-Article Types : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-Received Date : 22.09.2018
Kabul Tarihi-Accepted Date : 25.12.2018
Sayfa-Pages : 213-231

 <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4049>

www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunitaead>

This article was checked by

 iThenticate®

“AŞK” TEMASI ÜZERİNDEN HALİDE NUSRET ZORLUTUNA’NIN
ŞİİRLERİNİN YAZINSAL DEĞERİ
LITERARY EVALUATION OF HALİDE NUSRET ZORLUTUNA’S POEMS
THROUGH THE “LOVE” THEME

PELİN ASLAN AYAR

Öz

1918’lerden 1960’lara dek çok sayıda şiir yazmış olan Halide Nusret Zorlutuna’nın şiirleri için edebiyat tarihi ve eleştirilerinde yapılan yorumlar genelde olumsuzdur; onun yetkin bir şair olmadığı düşünülür. Bu değerlendirmeler, büyük oranda, Zorlutuna’nın sabit bir şiir anlayışında ısrar etmesinden kaynaklanır. Başlıca, Servet-i Fünun şiir estetiğinin hâlâ etkili olduğu yıllardan itibaren işgal yıllarının şiirine, Cumhuriyet’in ilanıyla Anadolu’ya yönelen şiire, serbest nazım tartışmalarına, Garip hareketine ve İkinci Yeni şiirine tanık olan Zorlutuna, tüm bu süre zarfında şiirde meydana gelen büyük değişikliklerden fazla etkilenmiş görünmez. Onun kendine has bir şiir anlayışı vardır; şiiri imgeye açık bir şiir olmaktan çoğu zaman uzaktır, şiirlerinde gündelik dil şiir diline çoğu zaman dönüşmez ve şiirleri aynı temalar etrafında şekillenir. Zorlutuna, en çok aşk temasını işler. Beşerî aşk, vatani aşk ve ilahî aşkı şairin başlıca temalarıdır. Bu makale, şairin aşk temalı şiirlerini odağına alır; bu tema üzerinden eleştirmeler tarafından bazı şiirlerin daha “iyi” bulunup bazı şiirlerince “yeterince” iyi bulunmamasının olası nedenlerini şiir estetiğinin ölçütleri doğrultusunda tartışır ve Halide Nusret Zorlutuna’nın şiirlerinin yazınsal değerini ortaya koymayı amaçlar.

Anahtar Kelimeler: Halide Nusret Zorlutuna, beşerî aşk, vatani aşk, ilahî aşk, şiirsel ifade.

Abstract

Halide Nusret Zorlutuna writes many poems from 1918 to 1960’s but her poems are generally evaluated negatively, she is seen as an incompetent poet in the literary history and criticism field. These evaluations are largely because of her insistence on the stable structure and comprehension of her poetry. Although she is a witness to, mainly, Servet-i Fünun’s poetry aesthetics, the occupational years’ poetry, poetry which opens to Anatolia after the establishment of the Turkish Republic, discussions of free verse, the “Garip” movement, “İkinci Yeni” poetry, she is not affected by the big changes in Turkish poetry. She keeps her own poetic understanding. Her poems are void of image construction, the daily language is generally not turned into poetic language in her poems and her poems are formed by the same themes. Love, which can be divided into three categories; human love, love for the nation and divine love, this is the most widespread theme in her poems. This article aims to argue why some of her poems are “good” and some not according to critics, using the criteria of poetry aesthetics and the literary evaluation through focusing on her poems, which contains the love theme.

Key Words: Halide Nusret Zorlutuna, human love, love for the nation, divine love, poetic expression.

Giriş

Geceden Taşan Dertler, Yayla Türküsü, Yurdumun Dört Bucağı, Ellerim Bomboş adlı kitapları ve çeşitli gazete ve dergilerde yayınlanan şiirleri ile Halide Nusret Zorlutuna, uzun bir dönem –1918’lerden 1960’ların sonuna dek– şiir yazmasına rağmen daha çok romancı kimliğiyle öne çıkmıştır. Öyle ki antolojilerin çoğunda Halide Nusret Zorlutuna’nın şiirlerine rastlanmaz. Ondan bahseden antolojilerde de yapılan yorumlar genelde yeterince iyi bir şair olmadığı şeklindedir. Mehmet H. Doğan, *Yüzyılın Türk Şiiri Antolojisi*’nde Beş Hececilerden sonra gelen, Zorlutuna’yı da dâhil ettiği şairlerin şiirde büyük bir varlık gösteremediklerini, manzumecilik şiirini aşamadıklarını söylerken (2000: 24), *Modern Türkçe Şiiri Antolojisi*’nde Orhan Kahyaoğlu, Zorlutuna’nın üç şiirine yer verir ve onun hakkında şu değerlendirmeyi yapar: “Halide Nusret Zorlutuna, birtakım etkili şiirleri dışında yetkin bir şair olarak düşünülemez.” (2015: 60). İnci Enginün de Zorlutuna’nın şairliğinin devri için bir anlam taşıdığını ancak zamanla aşıldığını ifade eder (1998: 188). Öte yandan Kenan Akyüz, Halide Nusret’in “kadın hüviyetiyle görünmek korkusundan kurtularak, olduğu gibi görünüp konuşabilen” (Coşkun 2008’den: 16) bir şair olduğu fikrindedir. Betül Coşkun, hamasi duyguları yoğun bir şekilde hitabet üslubuyla işlediği şiirlerinde didaktik kaygıları öne çıkaran Zorlutuna’nın şiirsel gücünün azaldığını; ölüm, din-tasavvuf, ferdin iç dünyası gibi konuları ele aldığı şiirlerindeyse şiir gücünün yükseldiğini öne sürer (Coşkun 2008: 16-19). Bilge Ercilasun ise Halide Nusret’in şiirlerinin bazı edebiyat tarihçilerine göre dâhil edildiği Beş Hececilerin ya da ayrı bir ekol olarak değerlendirilen Kemalettin Kamu, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ömer Bedrettin’in şiirleriyle hem büyük benzerlikler gösterdiğini hem de hepsinden ayrı bir “hüviyet ve şahsiyet” taşıdığını savunur (1984: 13). Kısacası, Halide Nusret Zorlutuna’nın şiirleri kimi eleştirmen, araştırmacı ve edebiyat tarihçisi tarafından “yetkin ve kalıcı” bulunmazken kimileri tarafından daha olumlu sıfatlarda değerlendirilir. Bu makale, söz konusu yargıların Zorlutuna’nın şiirlerine yakından bakıldığında geçerli olup olmadığını ortaya koymayı hedeflemekte, bir şiiri / şairi yetkin kılanın ne olduğunu Zorlutuna ve şiirleri üzerinden düşünmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda makalede öncelikli olarak şiir eleştirisi üzerine yapılan çalışmalardan yola çıkarak bir şiiri “iyi” kılan, “şiirsel gücünü” artıran unsurların neler olabileceği üzerinde durulacaktır. Ardından Halide Nusret Zorlutuna’nın şiir anlayışı genel bir bakışla değerlendirilecek, en çok işlediği konu olan aşkı içeren şiirlerine yakın okuma yapılarak bu anlayış somutlaştırılmaya çalışılacak ve şiirlerinin şiirsel gücü tartışmaya açılacaktır.

Tüm edebi türlerde geçerli olduğu gibi, “edebilik” olgusu şiir için de oldukça sorunludur. Hangi şiirin “iyi” şiir olduğu, bir şiirin hangi özelliklerinin onu zamana karşı kalıcı kıldığı, yazınsal değerlendirmenin neye göre yapılacağı gibi meseleler tartışmalı, haklarında tam bir uzlaşmaya varılamamış meselelerdir. Tynyanov’un altını çizdiği üzere, edebilik algısı tarihsel ve sosyopolitik koşullara göre farklılık gösterir (Todorov 1995: 108). Şiirsel niteliğin ne üzerinden değerlendirildiği de dönem dönem değişir; her dönemin kendine özgü şartları şiirselliğin, edebi şiirin nasıl olması gerektiğini belirler. Bu noktada yazınsal değerlendirmenin ölçütleri, aslında hem edebiyatın iç işleyişi hem de ait olduğu dışsal şartlarla sürekli bozulup yeniden kurulur. Diğer yandan, eklenen her yeni şiirle şiir türü başkalaşıma uğrasa da, iyi bir şiirden beklenenler etrafında –en azından eleştirmenler için– aslında bir uzlaşma oluşmuş gibidir. Şiir türünde yazılmış bir metne yaklaşırken

sözcüklerin mi, imgelerin mi, şiirselliğin mi, biçimsel özelliklerin mi, içerik-biçim uyumunun mu, izleğin mi ya da müzikalitenin mi göz önünde bulundurulacağı, metni değerlendirme kıstasının ne olacağı belki metinden metne, şairden şaire değişebilir ancak yine de metnin edebi değeri hakkında bir sonuca varmak her zaman sanıldığı kadar göreceli değildir. Niteliği açısından değerlendirilecek metin şiir olduğunda Eagleton, şiirsel dilin karakteristik özelliğinin bir sözcüğün basitçe anlamını, referansta bulunduğu şeydense yan anlamları veya ilişkili anlamlardan oluşan bütün bir kümeyi vermek olduğunu düşünür (2007: 162). Bu dilin amacı anlamı inşa etmek değil, çoğaltmaktır (163). Böyle bir dille, şiirin kesin bir şey ifade etmesi ilk bakışta çelişkili gibi dursa da Eagleton’a göre şiirde okur için beliren anlam, tesadüfi bir süreç sonuç oluşmuş değildir; kurullarla yönetilen toplumsal bir pratiktir ve hatta bu nedenle eleştirmenler kişisel çağrışımlarla ilgilenmezler. Sonuçta şiirde anlam ne rastgeledir ne de nesnel bir biçimde oradadır (163-164). Özdemir İnce ise, şiirin başarısını imge kullanımına bağlar. İnce, imgeyi yeniden üretilebilen, sözcüğün sözcük anlamını kırıp onun dışına taşan, onu genişleten, derinleştiren, çoğaltan, sözcüğün belirtme, gösterme ve adlandırma yeteneğine çağrışımı ekleyen bir şiir birimi olarak tanımlar (2011: 22). O, imge ve iyi şiir arasında şöyle bir bağlantı kurar: “İyi bir imge, okurun zihninde çağrışım zincirleri kuran imgedir. Yapılan tüm çağrışımlar birbirleriyle ilişkilidir, bir coşku bütünlüğü yaratacak şekilde birbirine bağlanmıştır. Bütün bunlardan dolayı, iyi bir şiir coşkulardan ve düşüncelerden yola çıkıp nesnel gerçeklere varmaz aksine, nesnel gerçeklerden yola çıkarak duygu, coşku ve düşünce yaratır.” (32). Aslında İnce’nin tespitleri ile Eagleton’ınkiler ortak bir paydada buluşurlar: Şiir, bilinen dilin sınırlarını aşarak ya da imgeler kullanarak çağrışım yoluyla anlamlar üretir ama üretilen anlamlar, şiiri alımlayanın yaşadığı toplumdan edindiği deneyimler sonucu yorumlayabileceği doğrultuda olmalıdır.

İmge / imaj / tasartı kullanımı, şiir üzerine düşünen herkesin önemini vurguladığı bir meseledir. Tarık Özcan, şiirin sadece imaja dayanmadığının ama imajın şiirin en önemli parçası olduğunun altını çizer: “Şiir, sadece imaja dayanmaz. Ancak imajsız şiir de şiir olmaz. İmaj, dilin günlük düzeni içerisinde ona söz olma vasfını kazandıran en önemli unsurdur. Sanatın büyüklü dünyasında yer alan güçlü şairlerin mutlaka güçlü bir imaj dünyası vardır.” (2003: 116). Hüseyin Cöntürk de imge ve şiirsel başarı arasında benzer bir görüşü savunur:

“Denebilir ki bir şair kelimeleri bir araya getirmede gösterdiği ustalık, tasarımlarını yaratmada ve ritimlerini seçmede gösterdiği ustalık nisbetinde temlerinde başarılı olur, temlerine şiirsel bir nitelik verebilir. Düşündürme, duygu ve heyecan verme gibi şiirde her zaman aradığımız nitelikleri sağladıklarından, şiirin gücü, birçok hallerde, tasarımların ustaca seçilmiş olmalarından ileri gelir. Bununla beraber başarısız olan tasarımlar sırttan bir süs olmaktan ileriye geçemezler.” (2006: 430).

Görüldüğü gibi, eleştirmelerin üzerinde uzlaştıkları nokta imgenin süse değil okuyanda birtakım his ve düşünceler uyandırmaya hizmet etmek için tercih edilmesi gerekliliğidir. Bilinç ve estetik şiirde bir arada olmalıdır. Yaşama dair gerçekler şiirsel ifadeyle şiirde değişime uğrar ama bu değişim rastgele değil, o gerçeklerin yeniden

düşündürmek, okurda duygu ve coşkunluk uyandırmak amacıyla yapılır. Yine de şiirsellik algısının dönemlerin kendi şartlarına göre inşa edildiğini hatırd tutmakta fayda var. Bu bağlamda Halide Nusret Zorlutuna, Türk edebiyatında şiirin ciddi tartışmaların odağında bulunduğu, büyük kırılmaların ve değişikliklerin görüldüğü yıllarda şiirler yazmış olmasına rağmen şairliği başlangıçtan sona neredeyse aynı çizgide devam etmiştir. Servet-i Fünun şiir estetiğinin hâlâ etkili olduğu yıllardan başlayarak işgal yıllarının şiirine, Cumhuriyet'in ilanı ile Anadolu'ya yönelen şiire, serbest nazım tartışmalarına, Garip hareketine ve İkinci Yeni şiirine tanık olan Halide Nusret Zorlutuna'nın şiirinin tüm bu tanıklıklara rağmen değişmeyen, kendine has bir tarzı vardır. Şairin ele aldığı konular zamanla değişse de¹ şiirsel ifadesi aynı kalır. Aslında, Zorlutuna'nın şiirinin, şairliğinin yetkinliği hakkında fikir ayrılıkları da bu durumdan, şiirdeki değişmelere karşın, onun kendisini imgelere ya da dilin imkânlarını çoğaltmaya kapalı tutan, aynı biçimi sürdüren sabit bir şiir üretiminde ısrar etmesinden kaynaklanmaktadır. Makalede bu değişmezlik hâli ve bunun Şair Halide Nusret Zorlutuna algısı üzerindeki etkisi şiirlere yakın okuma yapılarak tartışılacaktır. Halide Nusret'in şiirlerinde değişim gösteren tek şey konudur fakat konu da hep aynı tema etrafında şekillenir: Aşk. Şair, şiir kariyeri boyunca en çok aşkı ele almış, çeşitlenense aşka yüklediği anlamlar olmuştur. Bu noktada onun şiirini üç ana başlık çerçevesinde incelemek mümkündür: Beşerî aşk, vatan aşkı, ilahî aşk. Şüphesiz, şairin başka konuları işlediği şiirleri de vardır ancak onların sayısı azdır. Hacim olarak geniş yer tutan bu üç ana başlık Halide Nusret Zorlutuna şiirini değerlendirebilmek adına yeterince malzeme sunar. Bu başlıklar altında kümelenen şiirlere yakın okuma yapmadan önce şairin konular değişse de değişmeyen tavrı ve şiirden beklentisi üzerinde düşünmek onun şiire bakışını anlamada faydalı olacaktır.

Tarih dersi için Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme devrini çalışırken duyduğu hüznün etkisiyle Faruk Nafiz'in şiirlerini okuyan Halide Nusret, hem büyük bir imparatorluğun geldiği noktanın hayal kırıklığı hem de önemli bir şairin şiirlerinin etkisiyle ilk kez şiire yöneldiğini belirtir (Tural'dan 1984: 6). Mütareke döneminde de genç bir şair olarak edebiyat dünyasına adım atar. Zorlutuna'nın ilk şiir kitabına ismini veren "Geceden Taşan Dertler" şiiri aslında konuları çeşitlense de şairin yıllar boyu değişmeyen tavrını, şiir ahlakını açık etmesi bakımından dikkate değerdir. Şiirde sesini duyduğumuz şiir kişisi Halide Nusret Zorlutuna'nın kendisini temsil eder. 1925'te kaleme alınan bu şiirde Zorlutuna, kendisini hem bir şair hem de yıllardır süregelen savaşlardan büyük kayıplar vermiş bir ülkenin acılarına duyarsız kalamayan bir bireyi olarak konumlandırır; bir aydın sorumluluğu üstlenir. Şiirde geçen "*Ay içildi, gülümsedi: Şairsin; dedi. / Şair miyim?.. bu süali gönlüm inledi... / Yine acı kahkahalar gezdi göklerde, / Dedim: Çocuk! Ah!.. Ben nerde, şairlik nerde! / 'Şair' demek duyduğunu söyleyen demek; / Benimkisi yalnız duymak... içten inlemek.*" (24)² dizeleri Zorlutuna'nın bir şairden ne beklediğini gösterir. Ona göre şair, sadece açık bir algıyla çevresini duymakla değil, duyduklarını iletmekle de

¹ Betül Coşkun, Halide Nusret Zorlutuna'nın işgal yıllarında kaçış olarak şiire sığındığını, bu dönemde Servet-i Fünun etkisinde melankolik aşk şiirleri yazdığını, Kurtuluş Savaşı'nın ardından Anadolu'yu ele aldığını, bu şiirlerin önce tasvirî bir Anadolu çizdiğini, sonra Anadolu'yu içindeki insan ve problemleri ile şiire taşıdığını söyler. Romantik bir söyleyişe yönelen Zorlutuna'nın şiirlerini son döneminde de ferdin iç dünyası, ölüm, din, tasavvuf gibi konulara açtığını belirtir (2011: 88).

² Makale boyunca sayfa numaraları parantez içinde verilen şiirler şu kitaptan alıntılanmıştır: Halide Nusret Zorlutuna. (2008). *Bütün Şiirleri*. (Yay. haz. Betül Coşkun). İstanbul: Timaş Yayınları.

yükümlüdür. Özellikle o yıllarda sade bir söyleyişle, konuşulan Türkçeyle kafiyeli bir biçimde yazılan şiirlerin yüklendikleri misyonlar oldukça fazladır. Kolay ezberlenip kolay aktarılabılır nitelikte şiirlerin yardımıyla şairin konu edindiği mesele, geniş kitlelere yayılır ve şiir üzerinden kurulan duygudaşlık sayesinde acıların paylaşılması, dile gelmesi ve nasıl sarılacağı toplumu ortak bir paydada birleştirir. “Şair olmak! Bunu bilersen nasıl isterdim; / Şair olsam beni böyle ezmezdi derdim. / İndirirdim şen görünen bu nikabı, / Kainata haykırırdım ıstırabımı. / Kaynıyorken içimdeki bu gizli yara / Haykırırdım mes’ut olan, duymıyanlara;” (23-24) dizelerinde görüldüğü üzere şiir, sadece insanlar arasında empati kurmaz; bu topraklarda yaşayıp yaşadıklarına tepkisiz kalmayan ve tanık olduğu olayların ağırlığı altında ezilen Halide Nusret’i kişisel olarak rahatlatmaya da yarar. Daha doğrusu şiir yazma edimi, Halide Nusret’in içinde tuttuğu ve bir an bile aklından çıkmayan meseleleri, dertleri dışarı aktarmasına aracılık ederek terapi görevi görür çünkü şairin gördüğü tek başına taşınması oldukça ağır bir yükür: “Anlatırdım damla damla sönen nurları: / O kimsesiz yavrular... ki, yüzleri sarı, / Bakışları sönen bir gün, yanan bir kindir!... (...) Bak açlıktan ölenler var bu viran yerde!.. / Ölenler var, ölemeyen kıvrananlar var; / Sayısız hasta çocuklar, sayısız dullar... Bunlar beni harap etti, bitirdi, ezdi.” (24). Savaş sonrası geride kalanların hâli perişandır; erkeklerin ölümüyle bir başlarına çaresiz kalan, sefalet içinde yaşam mücadelesi veren yoksul kadın ve çocukların yakılıp yıkılmış, olanaksızlıklarla dolu harap topraklardaki hâlleri, hayatını yoksul halkla kıyaslandığında daha iyi bir biçimde idame ettiren Halide Nusret’in kendisinden yola çıkarak kurguladığı şiir kişisini kedere boğar. Şiir sayesinde bu kederini kelimelere döken şair için sadece kayda geçmek de yeterli değildir. “Benim gönlüm dayanmıyor; taşıyor derdim. / Bu inleyen cemiyette ben de bir ferdim! / Yeter artık insanların çektiği acı. / Bu yaranın bulunmalı artık ilâcı!...” (24). Şair bir çözüm arar, acıların dinmesini ister. Onun dilinden kâğıda dökülen kelimelerin amacı okuyanda yalnızca duygusal bir etki bırakmak değil, bu etkinin çekilen acılara bir şifa bulmasını da sağlamaktır. O, şiiri, yaşamını eşit koşullarda sürdüremeyenleri, çok daha konforlu koşullarda yaşayanların gözünde görüntür kılmak için araçsallaştırır. “Kış Levhaları” şiirinde duvarlı küflü evlerde yaşayan yoksullar için kış, kâbus gibi çökerken, yoksulun yaşamını daha da zorlaştırırken lüks içinde yaşayanlar feci kış manzaralarından bihaberdirler. “Koş hisli karım! Koş onları sar!” (27) diyerek okurundan duruma uzaktan bakıp hislenmesini değil, yoksulluk yarasını sarmak için bir şeyler yapmasını bekler, onu harekete geçirmek ister: “Otomobilinden bile biraz in, / Gözlerini yuman gururunu yen; / Eğer bir parça et değilse kalbin / Parça parça olur merhametinden. / Burada öyle feci manzaralar var!... Aynı tavrı şairin “Ketenhelvacı” şiirinde de açık bir biçimde görmek mümkündür. Kış vakti karanlık sokaklarda helva satarak geçimini sağlayan yoksul bir emekçiyi anlattığı bu şiirde şair “Sıcacık, yumuşacık, yastıklı sedirlerde / Pahalı içkilerle dumanlanan kafalar! / Bir dakika düşünün ve ürperin; bu yerde / Açlıktan ölenler var, soğuktan ölenler var! (...) Dinsin artık bu sesler... Susturun artık, yeter! / Gözümüzü bağliyan kadehleri fırlatın, / Ayılın Efendiler! Ayılın Efendiler!...” (28). Yahut “Rüzgârlı Geceler” şiirindeki “Gecesi olmayan diyarlara git. / Şişelerden taşan serveti savur, / Boş, mağrur ve muzır kafalara vur! / Haydi git! O mel’un diyarlara git!...” (29) dizeleri hep sınıfsal eşitsizliğin yarattığı koşulları okura duyurmak, toplumda bir kesimin bolluk ve refah içinde yaşarken büyük bir kesimince yaşamsal bir sürü imkândan yoksun olarak hayatta kalmak için mücadele ettiğini hatırlatmak adına, aydın

sorumluluğuyla kaleme alınmıştır. Zorlutuna'nın bu şiirleri Servet-i Fünun'un yoksul yaşamlar karşında geliştirdiği duyarlılığın izinde şiirler olarak değerlendirilebilir elbette ancak bu tavır, bir modanın etkisinde şiir yazmaktan çok, onun şiirine içkin bir durumdur. Şair, şiirlerini hep bir meselenin, bir derdin, bir yaranın aktarımı ve bu aktarım sayesinde bir çözüm arayışına girilmesi için yazar. Aşkî tema edindiği şiirlerinde de bu durum böyledir: Duyduğu aşkın okura geçmesini ister. Okurun da kendisiyle birlikte aynı vatan aşkına sahip olmasını, ilahî aşkın ne denli yakıcı, bir o kadar da diriltici olduğunu anlamasını bekler. Beşerî aşk acısının açtığı duygusal yaraları dile getirerek benzer acıları yaşayanlarla aynı duygusal çerçevede buluşmayı umar.

Dil ve imge kullanımı ile biçim açısından fazlaca değişmeyen Halide Nusret'in şiirlerinde tonun değiştiği söylenebilir. Şiirin tonu demek, belirli bir ruh hâlini ya da hissi ifade eden sesin cilveli, kaba, züppece, mahzun, coşkulu, kibar vs. gibi farklılaşması demektir (Eagleton 2007:170). "Benim Gönlüm" adlı şiiri Zorlutuna'nın şiirlerinin tonu hakkında fikir vericidir. "(...) *Kariim! Gönlümü bir de bana sor. / Gönlüm, benim gönlüm... O bir rüzgârdır, / Sonsuz denizlerin ufkunda eser; / Bazı gün sesinde bir elem vardır, / Yolunda bırakmaz neşeden eser. / Bazen de bir çılgin neşeyle koşar, / Alaycı gözlerle süzer hayatı. / Gönlümün her saat başka hali var: / Bazen çok yumuşak, bazen kaskatı!*" (50). Bu şiirde okurlarına seslenen şiir kişisi Halide Nusret'i temsil eden bir şairdir. Şair şiirlerinin tonunu gönlünde yankı bulan hislerin belirlediğini açıklar. Gönlü ise sayısız tecrübenin yarattığı sayısız duyguyla doludur. Halide Nusret Zorlutuna, savaşlara, kayıplara ardından imparatorluktan ulus devlete evrilen toplumun değişme sürecindeki sancılara tanık olmuş, öğretmenlik mesleği sayesinde büyük ve sarsıcı deneyimler yaşayan ülkesinin hemen her yerinde bulunmuş, bir kadın olarak erkek egemen bir edebiyatta var olma mücadelesi vermiş, kadın, anne, öğretmen ve edebiyatçı kimliklerinin getirdiği farklı duyarlılıklarla çevrenlenmiş çok yönlü bir edebiyatçıdır. Yaşadığı hayat onun her türlü duyguya tanık olmasının yolunu açmıştır. Bu da şiirlerinin tonunu genişletmiştir. Hayata ait her duygu, onun şiirinde cisimleşir. Bu duygular bazen isyankâr, bazen mütevekkil, bazen neşeli, bazen hesap soran, bazen çaresiz, bazen hüznü, bazen alaycı bir sesin eşliğinde okura iletilir. Yine de Halide Nusret Zorlutuna'nın zengin hayat tecrübesi ve gözlemi şiirlerinde yeterince güçlü bir şiirsel ifadenin ürünü olmaz. Israrla işlediği aşk temalı şiirleri şairin zaman zaman güçlense de genelde zayıf kalan şiirsel ifadesini açıkça gözler önüne serer.

Beşerî Aşk

Halide Nusret Zorlutuna'nın aşkı iki insanın arasındaki bir duygu, bir algılayış, bir bilinç durumu olarak ele aldığı çok sayıda şiiri mevcuttur.³ Bu şiirlerde, edebiyatın sıklıkla konu edindiği aşk, yeni bir bakış açısıyla işlenmez. Şiirlerin çoğu imgeden yoksun, basit bir anlatımın ürünüdür. Şüphesiz, imgesiz bir şiir de etkileyici olabilir ancak böyle durumlarda şiirin "etkili" olabilmesi, "iyi" olabilmesi sıradan söylemin okurda tazeleyici bir duygu uyandırmasına bağlıdır. Zorlutuna'nın aşkı anlatan şiirleri ise çoğu zaman tazeleyici olmayan sıradan bir söylemin vücut bulmuş hâlidir ama onun elbette, bu yorumu

³ Ahmet Adıgüzel, sevdiği gençle nişanlanan fakat ailelerin anlaşmazlıkları sonucu nişan yüzüğünü iade etmek zorunda kalan Zorlutuna'nın ömrü boyunca bir aşk şiiri bile kaleme almadığını öne sürer (2013: 1585). Ancak şairin şiirlerine yakından bakıldığında aşk şiirleri yazdığı görülür.

geçersiz kılan şiirleri de vardır. Burada, bu yorumların yolunu açan tüm şiirlere yer verilmeyecek, temsili örnekler üzerinden bu yorumlara nasıl ulaşıldığı gösterilecektir.

Zorlutuna’nın aşkı, bir kavuşamama hâli olarak işleyen şiirlerinde ayrılık acısını anlatmak için seçtiği yüklemeler genellikle yanmakla ilişkilidir. Bu yüklemi seçerek çekilen acının ne kadar yoğun olduğunu vurgulamak isteyen şair, bu güçlü duygu durumunu aynı derece güçlü bir şiirsel ifadeyle aktaramaz. “Hasret Acısı” şiirinde başlığın da işaret ettiği üzere sevdiği uzakta olan bir âşığın sesi duyulur: “*Aşkınız gönülümde tutuştu birden / Zühre mavi gökte gülümsüyorken, / İçimden yanarak sizi andım ben / Zühre mavi gökte gülüşüyorken. / Aklımı bu cesaret acısı yordu, / Zehirdi bu acı, alevdi, kordu! / İsminiz kalbimde parlıyordu, / Zühre mavi gökte gülümsüyorken.*” (57). Zorlutuna, âşığın sevdiğine özlemine, sevdiğinden ayrı olmaktan duyduğu acının büyüklüğünü hissettirmek için “zehir”, “alev”, “kor” gibi kelimeleri seçmiştir ama şiirdeki kavuşmama hâli aynı şekilde zaten anlatılagelmiş, bu şiiri benzerlerinden ayıran bir anlatım şiirde cisimleşmemiştir. Şair, klasik şiirde sıklıkla kullanılan Zühre yıldızını da yeni bir benzetme ilişkisi içinde ele almaz. Zühre, şiirde tüm güzelliğiyle neşeli bir biçimde gökyüzündedir. Âşık sevdiğinin özlemiyle yanıp tutuşurken Zühre’nin gülümseyen tavrı dış dünyanın, doğanın kendi ritminde akıp gittiğini, âşığın çektiği acının başkalarının umurunda olmadığını hatta bu aşkla alay etme cesaretinde bulunduğunu göstermek için şiire girmiştir. Fakat Zühre’nin temsil ettiği bu düşünceler, etkileyici bir şiirsel ifadenin yansıması olmaz. Ayrıca şiirde Zühre’nin geçtiği dizlerin iki kez tekrarlanmasıyla şair, kullandığı 11’li hece ölçüsüne daha ahenkli bir hava vermek istemiş gibidir fakat buna rağmen ortaya müzikalitesi yüksek bir şiir çıkmamıştır. “Kalbimin İçinde...” şiirinde de şair aşkın yine acı veren boyutunu ele alır. Aşkına karşılık görmeyen birinin sitemini, kederini ve her şeye rağmen aşkını kendi içinde yaşadığını anlatır. İçinde hiçbir imge barındırmayan bu şiir de “*Dolaşmaz, biliyorum dudaklarında adım, / Başka bir ad haykırır göğsünde çarpınışlar. / Ben bir aşkın uğruna bir gençliği harcadım, / Senin kor gözlerinde her gün başka hayal var! / (...) / Ve göğsümün içinde kırılıyor bir yerim.. / O anda duyuluyor senin de kırık sesin: / Çünkü sen pek ordasın: Kalbimin içindesin!*” (51-52) şeklindeki dizeler yetkin bir şiirden bekleneni karşılayacak düzeyde değildir, günlük dil şiir diline dönüşmemiştir. “Dağ”, Zorlutuna’nın gönül yarasını iletme için sıklıkla kullandığı izleklerden biri olur. “İsterim”deki “*Gönül acısına alışık dağlar / Derdimi onlara vermek isterim!*” (68) ve “Dumanlı Dağlar”daki “*Ben de beni yakan derdi/ Versem dumanlı dağlara.*” (70) dizelerinde aşk acısına alışık dağlar, yine, imkânsız aşkı, aşkı için dağları delen Ferhad’ı hatırlatarak, bu aşktan mustarip olan şiir kişinin yalnızlığını ve çaresizliğini zayıf ve alışıl gelmiş bir ifadeyle okura aktarır.

“Sana Ermek İçin” şiirinde aşk acısının nedeni bu kez ölümdür. “*Gel avut, sar göğsümün şu sızlayan yerini, / Bak nasıl çaresizim... Bana bir teselli ver!*” (100) diyen kederli şiir kişinin çektiği çözümsüz ve tarifsiz acı bir kez daha etkili bir anlatımın uzağındadır, alışıl gelmiş ifadeleri tekrar eder niteliktedir: “*Derdin beni sarıyor alevden bir ağ gibi, / Hasretin yüreğimde coştı yanardağ gibi. / (...) Sonra beni alsaydı seni alan kara yer. / Kalbimi hasretinin potasında eritsem, / Mevsim bilmez çöllerde yıllarca gitsem, gitsem...*” (100-101). Şiirin sonunda ilginç bir ayrıntı ortaya çıkar: “*Ve nihayet sesini gök yüzünden işitsem, / Bu suçlu gönül o zaman sana erer!*” (100-101). Böylelikle okurda şiir kişinin sevdiğinin ölümüne sebebiyet verdiği gibi bir izlenim oluşur. Ancak bu, şiir

boyunca geliştirilen bir mesele olmadığı için bunun nasıl bir vicdani yük olduğunu anlaşılmasa da yine de eklen gizem ve suçluluk duygusu şiire farklı bir hava katmıştır.

Yine adından da anlaşılacağı üzere “Zehir” şiiri sevgiliden ayrı olmanın, öyle bir sevgiliye âşık olmanın ne denli yıkıcı olduğunu anlatır. Bu şiir, benzer konulu şiirlerden ayrılır. Şiirde doğanın unsurları ve gündelik hayata ait ayrıntılar, âşığın aşkının ne denli içine işlediğini ifade etmekte etkin bir biçimde kullanılırken yakalanan ahenk de şiirdeki müzikaliteyi artırır:

*Bu derin gecenin, bu derin sisin,
Koynumda bak yine seni aradım...
Bilmem ki gönlümün içinde misin?
Bir lahza diyemem: ‘Hatırlamadım!’
Ne kadar isterim seni anmamak
Fakat hiç mümkün mü?... Sen her yerdesin.
Çiçek deniz, sema... Bir küçük yaprak
Bazan da renklerde, nağmelerdesin!
Beynimin içinde gözlerin güler,
Hem bilsen ne derin... Ne derin güler,
Nasıl için için ağlatır beni.
Bazı gün çılğınca severim seni.
Bazen da korkarım, kaçarım senden.
İçime işleyen bir zehirsin sen!... (52).*

Halide Nusret Zorlutuna’nın beşerî aşk şiirleri şiirsel ifade açısından bakıldığında çoğu zaman güçsüz olmalarına rağmen bu şiirleri dikkate değer hâle getiren bir unsur göze çarpar: Şiirlerde aşk, tematik olarak çeşitlenir. Zorlutuna, şiirlerinde sadece ayrılık ya da kavuşamama acısını işlemez. Adını “?...” şeklinde koyduğu şiirinde şair, karşılıklı bir aşkın normal seyrinde karşılaşılabilecek bir sorunu sıradan bir söyleyişle, basmakalıp sözcüklerle ele alır. Her dörtlüğün sonunda âşığın sevgilisine yönelttiği “Ne oldu?” sorusu yer alır: “*Susma karşımda öyle; / Kalbimi üzme böyle! / Haydi, sevgili, söyle: / Ne oldu?*” (54). “Geçmiş Zaman Olur ki...” şiirinde de karşılıklı olarak yaşanan bir aşk, birbirine kavuşmuş âşıklar anlatır: “*Kara yıllar ardından, karlı dağlar ardından / Bir yaz güneşi gibi doğunca bakışların, / Yüreğimde kalmadı hiçbir izi kışların. / Birdenbire ısındı damarlarımdaki kan / Yüzümün derinleşen çizgileri düzeldi, / Gönlüme ışık doldu, gözlerime can geldi! Gözlerin güneş görmüş çiçek gibi açıldı, / Gözlerinden gönlüme neş’e, bahar saçıldı... / Çağlayan bir gümüş su... / Zümrütleşen bir deniz... Parıldayan kayalar...*” (91-92). Görüldüğü üzere, ayrı geçen zor ve karamsar zamanlar “kara yıllar”, “karlı dağlar” ile somutlaştırılırken; kavuşmanın verdiği sevinç ve tazelik de “çağlayan gümüş su”, “zümrütleşen deniz”, “parıldayan kayalar” gibi son derece kolay imgelerle anlatılmıştır. Bu yüzden Zorlutuna, yine şiirsel açıdan zayıf dizeler kaleme almıştır.

Zorlutuna’nın “Son Şifa” adlı şiiri de tematik çeşitlilik içinde düşünülebilir. Aşk, bu kez çok yıkıcıdır ve âşık sevdiğine beddua eder hatta onun ölmesini arzular. Böylece şiir, aşkın, içinde kin, nefret gibi duyguları barındıran, düşmanca ve yok edici bir durum

da olabileceğini göstermesi açısından diğer şiirlerden farklılaşır. Söz konusu düşmanca duygular, sevgiliye duyulan öfke ve nefret de şiirde kararlı ve güçlü bir ifadeyle aktarılır, okurda şairin istediği doğrultuda bir coşkunluk oluşur:

*Manasız, asabi, hırçın sözlerin
Ruhumda büyüyen bir karanlık!
Koyu bir alevde yanan gözlerin
Ömrümün son nuru, son şifasıdır
O geniş alnında ipek saçların
Nazlı kıvrımlarla dönüp bükülün;
Bahardan bülbülü umarken yarın
Başında ademin baykuşu gülsün!
İstemem yalvaran yeminlerini,
Yaşama.. Yaşama tehlikelisin!
Mezarda göreyim son eserini
Ölmelisin, evet, sen ölmelisin!
Kalbinden kavrayıp bir zalim illet,
Her gün biraz daha ezdikçe seni,
Büsbütün solacak benzin nihayet,
O zaman aşk yeni, macera yeni.
Ne kadar sevecek o zaman ruhum
Çırpına çırpına vuran kalbimi,
Saracak gözlerim ve yudum yudum
İçecek göğsümde duran kalbini.
Hicranın kalacak bana hediye
En büyük teselli o, biliyorum,
Son bir ümit diye, son şifa diye
Gökten sana ölüm dileniyorum! (56-57).*

Zorlutuna’nın “Uçurum” adlı şiiri de aşka dair yeni bir hikâye sunar. Şiir öznesi, geçmişte kimseye yüz vermeyen, sevenleri ağlatan, aşk acısı nedir hiç bilmemiş son derece mağrur bir kimsenin şimdi kendisine âşık olması karşısında şaşkındır. Geçmişteki o katı ve kibirli kişi şimdi bambaşka birine dönüşmüştür. Şair, onun bu yeni durumunu anlatırken çeşitli imgeler kullanır. “Gözlerin... Bu şimdi ruhuma gülen, / Koyu bir menekşe gibi bükülen / Sevimli gözlerin... / (...) Alnında diyorlar hiç keder yokmuş, Ellerin neşeli bir çift beyaz kuş, / Sesinde gülermiş bülbül ahengi, / Güllerden güzelmış yüzünün rengi.” (61). Şiir öznesinden aşk dileyen, aşkına karşılık bekleyen kişinin gözleri “menekşe gibi” bükülür. Divan şiirinde de boyunun eğriliği açısından kullanılan (Pala 1989: 332) menekşe çiçeği, burada, eskiden yüksek düzeyde olan gururun yerini şimdi aşkın karşısında boyun eğişin aldığını anlatır. Yine aynı kişinin ellerinin “neşeli bir çift beyaz kuş” oluşu, sesinin “bülbül ahengi”yle tasvir edilmesi, yüzünün renginin “güllerden” güzel oluşu onun ne denli herkese mavi boncuk dağıtan, umursamaz, keyifli, kanlı canlı bir insan olduğunu

belirtmek için yapılan benzetmelerdir. Şimdiyse aynı kişi mahzun sesli, uçuk benizli, zavallı bir çocuğa dönüşmüştür. Ancak tüm bu benzetmeler, okurun kolaylıkla yorumlayabileceği, onun aşkı algılayışında bir yenilenme yaratmayacak kadar basit ve basmakalıptır. Aynı basitlik ve zayıf şiirsel ifadeler, şiir kişinin kendisini güvensiz ve aşka uzun zamandır kapalı olarak anlattığı dizelerde de görülür: “*Kalbimle oynama bir aşk oyunu. / Var onun görünmez tehlikeleri, / Sevmemiş on sekiz seneden beri / On sekiz senedir kapalı, düşün! / Acırım susmasın mağrur gülüşün!*.” (60-61).

Zorlutuna’nın “Mavi Gibi” şiiri de tematik olarak klasik aşk şiirlerinden ayrılır. Dil ve imge kullanımını açısından bir yeniliği olmayan şiirde, diğer aşk şiirlerinden farklı olarak gerçeklik duygusuyla oynanır ve aslında şiir sevgiliden çok aşkın kendisine dairdir. Şiirde aşk, sevgiliden bağımsız bir şekilde âşğın yaşadığı bir bilinç hâli olarak ortaya konur: “*Biz?.. İkimiz?.. / Kuzum sen var mısın?.. / Var mıydın?.. / Var oldun mu hiç... / Bilmiyorum... / Türkümüz vardı amma... / Biliyorum... Mavi gibi... Yeşil gibi... / Nasıl başlardı... / Nasıl biterdi... / Hatırlar mısın?..*” (177). “İlk Şikâyet, İlk Dua” da aşkın kendisine duyulan arzuya, aşkın ne denli yapıcı ve onarıcı olduğuna yönelik dizeler içerir: “*(...) Bir kere duysam, aşkın sıcaklığını, / dağılsa ufkumdaki siyah bulut yığını; / Kalbime karanlıklar çökmese küme küme!*” (225). Aşkın kendisi için yazılmış bir başka şiiri “Aşk”ta yer alan “*Üzgün gönüller için / Tanrı aşkı yarattı!*” (230) dizleri aşkı yaşam sevincinin, saadetin kaynağı olarak görmesi bakımından etkileyicidir.

Halide Nusret Zorlutuna’nın 1921 gibi erken bir tarihte, henüz şairlik kariyerinin başlangıç yıllarında yazdığı “O Dergâh” şiiri daha sonraki yıllarda konu edineceği ilahî aşka geçiş niteliğinde değerlendirilebilir. Şiirde beşerî aşkından vazgeçerek ilahî aşka yürüyen bir şiir kişisi vardır ancak sonraki şiirlerinden farklı olarak âşık, beşerî aşkından da vazgeçmez. Kalbinde her iki aşk için de yer vardır. Âşğın emeli, ayrı yollardan varacak olsalar da, sonunda sevdiğiyle ilahî aşkın mekânında bir araya gelmektir: “*Biz o dergâha vasıl olmak için / Geçeriz belki ayrı yollardan / Büsbütün ayrı mecralardan, (...)/ Sonra bir gün umulmayan bir ân / Soluyorken bütün emellerimiz / Dağılır ansızın keder hüsrân / Birleşir orda yorgun ellerimiz. / Orda: Aşkın, tebessümün, ahı / Menbaından doğan o mabette*” (167-168). Zorlutuna, 1961’de bu şiirin devamını yazar. “Yıkılmış O Dergâh” kavuşmanın gerçekleşmediğini söyleyen, karamsar ve mutsuz bir şiirdir: “*Birleşir yorgun ellerimiz, diyorduk, hani, / Birleşmedi... / Yılların yükü parmaklarımızda. / Umutlar yaralı... / Yorgun eller birleşmedi, birleşmeyecek. / Yıkılmış o dergâh...*” (169). Bu noktada, zaman zaman devam şiirleri yazan Zorlutuna’nın şiirlerinde tahkiyeye önem verdiği düşünülebilir. Şiirlerini tematik açıdan genişletmesi de bu bağlamda ele alınabilir. O, hikâyesi olan, hikâyeyi öne çıkaran bir şairdir. Belki de bu yüzden, şiirlerinin hikâyesi üzerinde daha çok durduğundan, şiirin diğer unsurlarına fazla önem vermemiş, bu da şiirlerini yazımsal açıdan zayıf kılmıştır.

Genelde cinsiyetsiz şiir öznelerinin sesinin duyulduğu ama kullanılan imgelerden –ipek saçlı, gül yüzlü gibi kullanımlardan bu öznelerin erkek olduğunu anlaşılır– şiirlerden farklı olarak “Ne Olur Ki”de şiir öznesinin erkek olduğu çok daha aşikârdır: “*Mis kokulu saçlarını / Örebilsem ne olur ki?..*” (80). Bu da başka konular –annelik, öğretmenlik, dostluk vb. gibi– işlerken kadın kimliğini kullanan Halide Nusret Zorlutuna’nın söz konusu aşk olduğunda, Kenan Akyüz’ün “kadın hüviyetiyle görünmek korkusundan kurtularak, olduğu gibi görünüp konuşabilen”, değerlendirmesinin aksine, aşk şiirlerinde kadın

özneler var etmediğini gözler önüne serer. Şiir, “Gözden akan yaş senindir, / Siliversen ne olur ki!”, Ağlıyorum yana yana / Güliversen ne olur ki!, Güliversen, görebilsem! / Yoluna gül serebilsem / Geliversen ne olur ki?..” (80-81) gibi ifadelerle son derece açık ve sıradan bir biçimde karşılıksız aşkı için medet uman bir erkeğin yakarışını anlatır. Zorlutuna, “O Zümrüt Bakışlı Melike İçin” şiirinde de erkek söylemini aynen tekrar eder. Şiirde vefasız ve zalim bir kadın sevgiliye serzeniş yer alır: “(...) *Sonra yıllar geçti, kaybettim seni, / Uzaktan görüyorum nazlı gölgeni, / Hiç mesut etmedin seni seveni! / Daim firkatınle giryandı kalbim... (...) / Kaçtıyordu zümrüt gözlerin benden, / Şimdi pek zehirli, pek gaddardın sen: / Ben senin en sadık esirin iken / Hasret ateşiyle sızandı kalbim. / Ruha ebedi bir melal yolladın, / Sen ey yeşil gözlü, vefasız kadın! / Bugün yad ellerde geziyor adın. / Bahtın bu cevriyle pek yandı kalbim!...*” (211). Tüm bunlar, Halide Nusret Zorlutuna’nın konu aşk olduğunda kadın kimliğini bastırıldığını, alışlagelmiş erkek sesini taklit ettiğini gösterir. Belki de şair, bastırmak zorunda hissettiği kadın kimliği yüzünden, onu saklamaya çalışırken yaratıcılığı arka plana atmış, bu yüzden şiirsel ifadesi zayıf dizeler kaleme almıştır. Ancak kadının nadir olarak şiir öznesi olduğu şiirlerinde bu değerlendirmenin geçerliliği de sorgulanabilir hâle gelir. “Hatırlıyor musun?” şiirindeki kadın şiir öznesi kendisini unuttuğunu düşündüğü sevdiğine “*Hatırlıyor musun, söyle, solarken güneş, / Son ışıktaki kızarıken uzak ufuklar! / Bahçelerde mesut kuşlar uçarken eş eş, / Diyor musun: Uzaklarda, bir... bir... bir kız var!...*” (227) şeklindeki dizelerle seslenirken Halide Nusret Zorlutuna’nın yine alışlagelmiş benzetmelere şiire hiçbir tazelik, yenilik katamadığı görülür. Bu yüzden de konu en azından beşerî aşk olduğunda Halide Nusret Zorlutuna’nın şiirini ister erkek ister kadın öznelerle teslim etse de benzerlerinden ayrılan, aşkı zengin çağrışımlarla anlatan, algıları tazeleyen şiirler yazamadığı söylenebilir. Yine de kadın özneleri konuşturduğu aşk şiirlerinin azlığı, beşerî aşk söz konusu olduğunda Zorlutuna’nın güçlü şiirler yazamamasında hâlâ cinsiyetin önemli bir etken olduğunu düşündürür. Bir kadın olarak taklit ettiği erkek egemen üslubun altında onun sesi kaybolmuş, ortaya taklitlerinin gölgesinde silik, kalıcı olmaktan uzak şiirler çıkmıştır.

Vatani Aşk

Annenin çocuğunu sevmesi, bir kişinin yurdunu sevmesi gibi durumların aşk değil yoğun sevgi olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünen Afşar Timuçin, aşkın alanına girenin “mutlak”ın alanına girdiğini çünkü insanın hiçbir şeyi aşta olduğu gibi tam bir mutlaklıkta benimseyemeyeceğini öne sürer (2005: 8-10). Halide Nusret Zorlutuna için vatan da böyledir; mutlaktır, o vatanına karşı koşulsuz, mutlak bir sevgi besler. Bu sevgi koşulsuz ve ölümsüz oluşuyla aşktan ayrılır ama yine de Zorlutuna’nın vatana bakışının aşka yakın bir algılayış olduğunu söylemek yanlış olmaz. Tıpkı aşk ilişkisinde kişinin sevdiğini yüceltmesi gibi Zorlutuna da vatanını yüceltir. O, “Sen Her Şeyden Üstünsün” adlı şiirinde vatanına âşık olduğunu kendisini temsil eden şiir öznesi aracılığıyla şöyle aktarır:

*En karanlık günümde kalbime neşe verir.
Aşkın benim içimde hiç solmayan bir bahar.
Beni hayat yolunda yürüten bu sevgidir,
Bir anne eli gibi her ân gönlümü okşar.
Parlak bakışın siler yüreğimin pasını,
Gülüşün unutturur günlerimin yasını.
Bilmem böyle mi sevdi Mecnun da Leylâ'sını?..
Benim coşkun gönlümde bir değil, bin Mecnun var!
Sendendir, sana döner damarlarımdaki kan,
Senin için büyüttüm bağrımda bir çift fidan.
Sen her şeyden üstünsün, her şeyden aziz vatan
Hiçbir şeyi sevemem seni sevdiğim kadar (72).*

Görüldüğü üzere şair, vatani aşkını beşerî hatta ilahî aşk olarak yorumlanabilecek bir aşkla, Mecnun'un Leyla'ya duyduğu aşkla kıyaslar ve kendi aşkının üstünlüğünü ve benzersizliğini vurgular. Onun aşkı "solmayan bir bahardır" yani yaşamının kaynağı, onu hayatta tutan bu diriltici aşktır. Şiir, imgelem açısından basittir ancak şiirin tonundaki samimiyet bu şiiri güçlü bir şiir kılmaya yetmiştir. Aynı yoğun aşk ve bu aşkın her şeyden önce geldiği, anne sevgisi, çocuk sevgisi gibi koşulsuz olduğu "Vatan" şiirinin şu dizelerinde de görülür: "*Anam kadar kıymatlısın, / Yavrularımdan tatlısın, / Gönülde sen kanatlısın / Sana bin canla kurbanım! (...) Hiçbir şey yok senden aziz, / Sana bir canla kurbanım!*" (77-78).

"Bu topraklar Benimdir I" şiirinde Halide Nusret Zorlutuna bir hikâye anlatır. Şiir öznesi, dedesinin vatan uğruna menfalarda ömür çürüttüğünü, babasının da yedi yıl yattığı zindanlardan bu topraklara hürriyet ve saadet getirme niyetindeki 1908 ihtilaliyle kurtulduğunu belirtir. Diğer dedesinin 93 harbinde canını vatan uğruna verdiğini, eşinin cepheden cepheye koştuğunu, kendisinin de gençliğini vatan uğruna feda ettiğini, vatanın bütün topraklarını dolaştığını anlatır. Kendisini "sınırdan sınıra koşan bir er", "gönüllü bir asker" olarak tanımlayan, "*Beni çekmedi konfor, lüks, falan filan... / Ben tutmadı 'Büyük şehir denen o koca yalan'*" diyen şiir öznesi şiirini "*Güzeldir benim yurdum: / Güzeldir gerçek kadar, güzeldir hülya kadar / Ve elbette benimdir bu topraklar: / Cehennem ve cennetiyle benim!*" (110) dizeleriyle bitirir. Şiir öznesinin aşkı da gerçeği de vatanıdır. Bireysel isteklerden önce gelen bu aşk, her koşulda sürer, kötü günde de en güzel günde de kalp hep vatan için atar. Bu şiirin devamı niteliğindeki "Bu topraklar benimdir!... II" şiirine yakın okuma yapıldığında vatana duyulan aşkın neden ileri geldiği daha da netleşir. Öncelikle vatan aşkı, beşerî aşk gibi iyelik talep eder; sahiplenicidir. Şiir öznesi sevdiğine / vatana sahip olmayı kendinde hak görür. Vatan topraktır, o topraklar insanlar arasında çeşitli değerler üzerinden duygu birliği kurularak vatanlaştırılmıştır. Ve bu toprakların dağlarında "granitlemiş kemikler" vardır yani bu topraklar için zamanında birileri canlarını vermiştir. Toprak, bir toprak parçası olmaktan çıkmış, hatıraların, değerlerin nesilden nesile aktarıldığı vatana dönüşmüştür. Sadece geçmiş değil, gelecektir de bu topraklar. Ninelerden torunlara aktarılan mirasın beşiğidir. Şiir öznesi için övünç kaynağıdır, kutsaldır. Gönlünün de ömrünün de sahip olduğu en değerli şeydir. Bu

topraklara duyulan his, üzerinde ne kadar söz söylenirse söylesin bir yanılla hep bir bilinmez olarak kalan, uçsuz ve bucaksız aşk gibi bir muamma. Kişinin tüm zerrelerinde çikarsızca hissettiğı, hem kalbiyle bağı olduğı hem de beyninin onayladığı, belki de bu yüzden aşkın kendisini de aşan bir aşktır bu:

*Benimdir bu topraklar!
Çünkü: Pınarlarında kanım kaynıyor,
Dağlarında granitleşmiş kemiklerim var;
Bahçelerinde hatıralarım çiçeklemiş...
Rüzgârlarında annemin nazlı ninnisi,
Sularında çocuklarımın güneşli şarkıları...
Bu topraklarda mefahirim, mukaddesatım,
Bu toraklarda gönlümün bütün varı!
Ömrümün bütün varı!
Seviyorum, seviyorum bu toprakları!...
Elbette benimdir bu toprak:
Sade ayaklarım ve midemle değil!...
-Menfaat adlı mülevves gemle değil!...
Kafamla ve kalbimle,
Bütün zerrelerimle
Bağlıyım.
Evet, “Bütün dünya menfaat dünyası”
Amma...
Ademoğlundu bir büyük muamma
Çözülmedik bir bilmece de saklı:
Gönül muamması!
Elbet benimdir bu topraklar!...
Çünkü:
O büyük muamma
Beni sımsıkı bağlamış bu toprağa!...(111).*

Halide Nusret Zorlutuna, bu tarz şiirlerinin çok azında sözü erkek şiir öznelere teslim eder. Bu şiirler de imge kullanımı ya da müzikalite gibi şiirsel unsurlar açısından çoğu zaman yetkin değildir ancak Zorlutuna’nın kadın kimliğini serbest bıraktığı bu şiirler, kaynağını şairin kendi duygularından, yaşamışlıklarından alır. Bu da söz konusu vatan aşkının içten ve samimi bir tonla anlatılmasını sağlar. Böylece şiirlerin şiirsel açıdan kusurlu olan yanları şairin iletmek istediğı duygunun aktarımında bir engel teşkil etmez.⁴

⁴ Halide Nusret Zorlutuna’nın şiir eleştirmenlerinin beğenisine mazhar olmuş, konuyu canlandırmak için kullanılan imgelerin yerli yerinde olması, güçlü ifade, şiirsel dil, müzikalite, içten ve samimi bir söyleyiş gibi şiirsel ifadeyi artıran tüm unsurların bir arada bulunduğu başta “Git Bahar” ve “Gel Bahar” olmak üzere “Ağla Bahar” ve Bahar Geldi” şiirlerine bu makalede yer verilmeyecektir çünkü bu şiirler ayrıntılı bir incelenin

Bu şiiirler, duygu, coşku ve düşünce yaratımında beşerî aşk şiiirlerine göre çok daha başarılıdırlar.

İlahî Aşk

Halide Nusret Zorlutuna, şairlik kariyerinin özellikle son yıllarında yoğunluklu olarak ilahî aşkı konu edinen şiiirler yazar. Hakiki aşk olarak da adlandırılan ilahî aşkta sevilen varlık Allah'tır, yüceltilen odur. Bu aşk mecazi aşkta benliklerini eritenlerin ulaştığı aşktır. Âşık, nefsinin heves ve isteklerini terk ederek Allah'ın rızasını kazanmak için çaba harcar. Bu durumdaki âşık, Allah'a yakinken yokluk içindedir. Bu aşk için kul, ateşte yanmaya sabreder, toplumun baskılarına aldırılmaz (Bardakçı 2015: 176-177). Zorlutuna da bu aşkı hakikate, yokluğun karanlığını gideren mutlak güzelliğe ulaşmadaki yol olarak telakki eder. Şairin tıpkı bir tasavvuf müridi gibi ilahî aşka çeşitli mertebelerden geçerek vasıl olduğu görülür.

Tasavvuf bir yaşam biçimi, dünyayı algılayış şekli olduğundan şiiirlerde doğrudan şairin kendisini temsil eden bir şiiir öznesi bulunur. 1930'da kaleme aldığı "Mucize" şiiiri, Zorlutuna'nın ilahî aşka ulaşmadaki mertebeleri çocuk sahibi olduktan sonra keşfettiğini gösterir. Şair "*Büyük kudretine pek çok inandım, / Seni tâ içimden sevdim ben, Tanrım. / Gönlüme tecelli eyledin sandım; / Yavrumu bağırma basarken, Tanrım,*" (62) dizleriyle henüz ruhani ve akli aşkı deneyimlemekte olduğunu duyurur. Bu tarz bir aşkta ilahî güzellikten varlıklara akseden güzellikler ilahî aşka yükselmeyi ve geçmeyi sağlayabilir (Bardakçı 2015: 175). Şiiir öznesi de yavrusunda Allah'ın tecellisini görür ama sanki yavrusuna duyduğu sevgi Allah'a duyduğu sevgiden daha üstün gibidir. O da bunun farkındaymışçasına davranır; zira "*Onun çehresinde sana tapınmak / Eğer bir günahsa, affet sen, Tanrım!*" (63) dizelerini yazmaktan kendisini alamaz.

1940'lardan itibaren ise şair, sözlerini mecazi aşktan geçmiş, ilahî aşkın ateşiyle tutuşan şiiir öznelerine bırakır. "Erişebilsem Sana" adlı şiiirinde "*(...)Varlığım özlediği sırta ulaşıyordu: / İnanmış, inanmaktan sarhoş olmuş bir ruhla / Tanrıyı göklerinde görüyordum vuzuhla! / Rabbim! Bu an uğruna kül ederim varımı: Yükselterek katına yanan dudaklarımı / Bir damla rahmetini emebilirsem eğer. / Ayağımın altından çekilse.... çökse bu yer, / Nurunla aydınlanan boşluklarda ben yine, / Uyararak tabiatın ezeli ahengine, / Dönsem, çırpınsam, yansam adını ana ana / Ve böyle yana yana erişebilsem sana!*" (86-87) der. Artık bu dizelerde sesi duyulan kişi, sevdiğine kavuşmak için yanıp tutuşan kişidir. Onun bir damla rahmeti için çırpırır. Klasik şiiirde daha çok pervane-mum-ateş gibi imgeler üzerinden anlatılan yanıp tutuşma hâlini, Zorlutuna dönmek, çırpınmak, yanmak gibi kelimelerle hiçbir benzetmeye yer vermeden anlatmayı tercih etmiştir ve buna rağmen şiiirdeki sade söyleyiş ve ifade edilen duyguların samimiyeti şiiirsel açıdan güçlüdür. Aynı sadelik ve içtenlik şairin ilahî aşkı konu edinen

hâlihazırda zaten konusu olmuştur, bk. Ahme Adıgüzel. (2013). "Yaşamların Özü Olan Mevsimsel Bahâr Zemininde Ulusal Bahâr", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/8, 1575-1586. Söz konusu makalede şiiirleri anlamsal açıdan da yorumlayan Adıgüzel, şu yorumu yapar: "Sanatkâr, şiiirlerini inşa ederken kelimelerle ses, anlam ve hayal yönünden tam bir korelasyon sağlamıştır. Ses dokusu ve âhenk manayı kuvvetlendirecek bir biçimde kullanılmıştır. Dört manzumeye de bir orkestra ses düzeyi hâkimdir. Sanatkâr, kelimeleri belki özenle seçip tezhipten geçirmemiştir, ama ses-mana arasında uyumlu bir âhenk söz konusudur. Mihanikî sayılabilecek ses unsurları mana ile samimi bir şekilde müte'azzi olmamışsa bile olgun bir zevkle mütecezzi olmuştur." (1576-1577).

tüm şiirlerinde de görülür. “Yakarı” şiiri, âşığın zorlu yolculuğunu yine süssüz ve içten bir dille anlatır, bu yolculukta âşık zaman zaman şüpheye düştüğünü itiraf eder ve Allah’ın bağışlayıcılığına sığınır: “Şüpheyle tereddütle yürek yandığı anlar / Mahkûm ederim suçlu görüp kendimi kendim. / Âlemlere şâmil keremin, mağrifetin var, / Sen affını çok görme benim Rabbim Efendim.” (150). “Arz-ı Hâl”de de benzer itiraflara rastlanır. Âşık, dünyanın gairesine dalıp haktan uzaklaşmış olmanın özrünü diler, Allah’ın affını arzular: “Hakka yarar işim yoktu / Ama derdim, gamım çoktu... / Hasretin bağrında çoktu / Ben sana nettim efendim? (...) / Yıkılmışım... Koma böyle / Sultanım, suçumu söyle! / Affet beni, himmet eyle, / Ben sana nettim efendim?” (153) affedilme, sevdiğiyle hasret giderme isteği o kadar yoğundur ki dört kıtadan oluşan şiirde her dörtlükten sonra “Ben sana nettim efendim?” tekrarlanır. Bu tekrar, hem şiirin duygusunu okura geçirir hem de şiirde bir ahenk yaratır.

Yıllar yılı kapı kapı dolaştı
 Bulmadı bir dolu peyman, gönül
 Deryaları geçti, çölleri aştı
 Çırpındı divâne divâne gönül.
 Yandın gayrı... Bu susuzluk pek yaman!
 İçerimde ateş, başımda duman...
 Hakikat nurunu eriştir, aman,
 Dinlemez efsun-u efsane gönül.
 MEVLÂNA’sın, gönüllerin sultanı,
 Âşıklar Kâbe’si, aşkın vatanı.
 Efendim!.. Devletlim!.. Cânımın cânı!
 Hüsnüne ezelden pervane gönül.
 Pîrim! Tut bu çaresizin elinden;
 Kurtar onu, kurtar gurbet elinden,
 Sen anlarsın âşıkların dilinden
 Sende mâmur olsun virâne gönül! (156).

Zorlutuna’nun yukarıdaki “Gönül” adlı şiiri “Çağır Beni Işıklara”, “Aman Efendim” ve daha birçok şiirinde işlediği konuları nasıl ele aldığını gösteren tipik bir şiiridir. Bu şiirlerde aşkın diriltici, kavuşturucu, birleştirici niteliği ön plandadır. Kavuşma olduğu zaman dirilme de olacaktır. Bu kavuşma uğruna âşık birçok zorluğu aşmak için çabalar; deryaları geçer, çölleri aşar. Yani o, mecazi aşktan geçmiş, hakiki aşkın peşindedir. Sevdiğine kavuşana dek ondan ayrı olduğu maddi dünyayı bir sürgün yeri gibi deneyimler. Zorlutuna, neredeyse her zaman tasavvufi şiirlerini bu sadelikte kaleme almış, ilahî aşkı anlatırken mutasavvıfların kullandığı imgeleri nadiren kullanmıştır. Bu noktada, klasik imgelerin herhangi bir yenilik getirilmeden kullandığı bir dörtlükten ibaret olan “Acaip Meclis” şiiri hatırlanabilir: “Bir acaip meclisti bu: İçmeyen içenden serhoş. / Vahdet şerabıyla yürek dolup taşmış.. Kadehler boş! / Sema kalkmış duygular, dönerler arş-ı âlâda / Gönül, vah biçâre gönül... Nasıl serhoş, nasıl bir hoş.” (158).

İlahî aşkın şarabıyla kendinden geçen meclisin sakinleri, kendi benliklerinde uzaklaşmış, âdeta bir vecd hâlinde duygu coşkunluğu yaşamaktadırlar.

Halide Nusret Zorlutuna, sıklıkla Yunus Emre'yi de konu edinir. Yunus Emre mecazi aşkın mertebelerini aşarak ilahî aşk deryasına dalmış ve onunla hayat bulmuş bir kişidir. O, ilahî aşkın en ileri seviyesine ulaşmış, benlik sıfatlarından arınıp Allah'ın varlığından başka bir şey görmeyecek mertebeye ulaşmıştır (Bardakçı 2015:189). Zorlutuna, şiirlerinde Yunus'un ulaştığı mertebeye ulaşmak ister. Yunus onun için, bu yolculukta izinden gitmesi gereken bir rehberdir. "Yunus'un Yollarında" şiirinde şöyle söyler: "*Yüce Tanrı, şimdi derdim yalnız bu: / Dilediğim gibi yanamıyorum! / Avareyim aşkın illerinde ben, / Koşarım Yunus'un yollarında ben, / Susuzum hasretin çöllerinde ben / Aşkına bir türlü kanamıyorum!*" (87). "Bir Görün!", "Yunus'a Hasret" gibi şiirleri adından da anlaşılacağı gibi gönül gözü açık bu rehberle duyduğu sevgi ve özlemi anlatır. Zorlutuna onun Allah'a erme yolundaki sabrından çok etkilenmiştir ve "pir" diye hitap ettiği Yunus Emre'den feyz almak ister. Yunus'a duyulan hasretin, aşkın ifadesi olan bu şiirlerde Yunus'un Allah'a, hakiki aşka ulaşmada bir köprü olduğu da düşünülebilir.

Geldin ateş gibi, geçtin âb gibi!"
Hasretinle hâlim pek harap gibi,
Yunus'un kalbimi bir kitap gibi,
Senin huzuruna sermek dilerim.

Bu aşkın uğruna aşklar kül oldu,
Bu aşkın uğruna dil bülbül oldu.
Göğsümde yüreğim kızıl gül oldu.
Koparıp da sana vermek dilerim!

Rüzgâr ol şafakta alınma sürün;
Bulutlara sarın, mehtaba bürün;
Görün bana, pirim, bir kere görün!
*Vuslatın gülünü dermek dilerim!*⁵ (88).

"Bir Görün" şiirinden alıntılanan yukarıdaki dizeler Zorlutuna'nın Yunus'a duyduğu sevginin ne denli yoğun olduğunu göstermektedir. Rûzbihân Baklî'nin "Kırmızı Gül Allah'ın mehabetinden bir parçadır" hadisini öne çıkarmasıyla gül de dinsel deneyimin bir parçası olmuştur (Schimmel 2004: 316). Şiirde de gül ve bülbül imgeleri Yunus'a duyulan tutkunun büyüklüğünü anlatır. Yunus'a duyulan aşktan dolayı gönül bülbül gibi sürekli bir yakarış hâlinde bu aşkı dile getirir, kalp bu uğurda yanar, güle döner, sevgilisine

⁵ Halide Zorlutuna'nın Yunus Emre'yi konu edindiği şiirlerinin tahlilini yapan bir çalışma zaten mevcut olduğu için makalede daha fazla ayrıntı verilmeyecektir. Daha ayrıntılı bilgi için bk. Muharrem Dayanç (2011). "Üç Şairden / Şiirden Hareketle Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Yunus Emre'den Himmet Umma". *X. Uluslar Arası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri (06-08 Mayıs 2010)*. (Haz. Prof. Dr. Erdoğan Boz). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.

ulaşmayı arzular. Yunus Allah aşkıyla yanıp tutuşmuştur, Halide Nusret Zorlutuna’nın Yunus’a duyduğu aşk da onun gibi bir âşık olma isteğinden kaynaklanır.

Şairin aşağıda tamamı verilen şiirinde de Yunus’un etkisi olduğu düşünülebilir. Yunus, yaratılmış olan her şeyin daima zikrine kulak veren bir mutasavvıftır (Schimmel 2004: 348). “Benim İçin” şiirinde de Zorlutuna, dağları, denizleri, gökleri, yıldızları, ufku, çocukları kısacası tüm tabiatı ve yaşamı Allah’a şükretmenin bir aracı olarak görür. Bu dünya Allah’ın bir eseri olarak haz doludur. Ona bakmasını bilen, her yerde hem Allah’ı hem de Allah’ın kulları için duyduğu sevgiyi görür çünkü Allah kullarına her bir parçası harika olan bu dünyayı hediye etmiştir. Bu hediyeden nasiplenmek şiir öznesi için sonsuz bir şükran kaynağıdır:

*Benim için mi yarattın bu dünyayı Allah’ım?
Dağları böyle gönlümce yeşil,
Denizleri ıslıl ıslıl...
Gönlümce serin,
Gönlümce sıcak...*

*Benim için mi yarattın bu gökleri,
Bu yıldızları Allah’ım?
Böyle masmavi, derin,
Hayalimce zengin,
Gönlümce parlak...*

*Benim için mi yaratıldı Allah’ım bu çocuklar?
Böyle gönlümce güzel,
Alınları gönlümce ak,
Bakışları bahar bahar... Berrak!..*

*Ufuklar ağardı,
Niyaz dolu,
Haz dolu gökler ve yer;
Şükürler sana Allah’ım şükürler (152-153).*

İlahi aşk çok boyutlu bir konudur; pek çok katmanı vardır, derinliktir. Halide Nusret Zorlutuna ise bu aşkı konu edindiği şiirlerinde genelde aynı temayı tekrar etmiş, aşkı katman katman açmamıştır. Yine de şiirlerindeki içtenlik, bu şiirleri beşerî aşkı konu edinen şiirlerinden daha güçlü ve etkileyici kılmıştır.

Sonuç

Halide Nusret Zorlutuna'nun "Sevmek" adlı şiiri aslında şairin aşk temalı şiirlerinin içeriğini özetler niteliktedir:

*Sevmek... Delicesine, deliler gibi sevmek!
Kuş uçar gibi sevmek, gök gürleri gibi sevmek!
Bir çocuk inancıyla inanarak, kanarak
Ve bir günahkâr fani azabile yanarak,
Hep onu arayarak baharda, yazda, kışta;
Nihayet "büyük sır"a ulaşmak bir bakışta!
O bakışta okumak aşkın büyük adını,
Hep o büyük bakışta bulmak var olmanın tadını!
Sevmek... Hasta anneyi, altın başlı yavruyu;
Baharı, yıldızları, göğü, güneşi, suyu...
Yürekten kopan ince bir ahı sever gibi,
Sevmek... Toprağı sever, Allah'ı sever gibi! (91).*

Öncelikle, şiirde de geçtiği üzere Zorlutuna için aşk ister bir kişi, ister vatan toprağı, isterse Allah için beslenen bir duygu olsun, bu duygu "delicesine sevmeyi", "kanarak sevmeyi", "yanarak sevmeyi" talep eder. Bu duygu "büyük sır" ulaşmayı umar ki bu sır sadece ilahî aşka dair değildir. İnsan beşerî aşkta da vatani aşkta da ilahî aşkta da var olmanın tadına varırsa, her koşulda her durumda kendisini aşkı içinde var edebilirse zaten büyük sır ermiş demektir. İşte Halide Nusret Zorlutuna'nın şiirleri bu açıdan, yani yaymak istediği duygu, iletmek istediği fikir, uyandırmak istediği coşku açısından güçlüdür. Ancak şiir sadece temadan ibaret değildir. Şair çoğu zaman bu güçlü temayı etkileyici olmayan bir dille, basmakalıp sözcüklerle aktarır. Onun şiirlerinde sözcükler karşılıklı etkileşim içine girerek sözlük anlamlarını aşan yeni anlamlara ulaşmazlar. Şiirleri çoğu zaman imgeyle kurulu olmadığı gibi okurun zihninde şiirlerin oluşturduğu bütünsel bir imge de canlanmaz. Bu durum özellikle beşerî aşkı işleyen şiirlerinde daha bariz bir şekilde ortaya çıkar. Zorlutuna'nın erkek egemen bir aşk anlatısının etkisinde olan bu şiirleri kendiliğindenlik ışığından yoksundurlar. Ancak vatan aşkını ve ilahî aşkı anlatan şiirlerinde ele aldığı konuları işlerken o, kendisi olabilmiş, bu da şiirlerini daha içten, daha samimi bir hâle getirmiştir. Bu şiirlerde günlük dili, şiir dili hâline getirme çabası daha yoğun bir biçimde görülür. Yazınsal açıdan daha başarılı olan bu şiirlerinden özellikle vatan aşkını konu edinen şiirleri millî kimlik inşasında önemli bir rol oynamıştır. Yine de şiir türündeki kırılmalara, değişimlere son derece kapalı duran, güçlü bir imgelem dünyasından büyük oranda yoksun olan bu şiirlerin pek azı zaman karşısında kalıcı olmayı başarabilmiştir.

Kaynaklar

- Adıgüzel, Ahmet. (2013). “Yaşamların Özü Olan Mevsimsel Bahâr Zemininde Ulusal Bahâr”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/8, 1575-1586.
- Bardakçı, Mehmet Necmeddin. (2015). “Tasavvuf ve Aşk”. *Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Coşkun, Betül. (2011). *Ümmü’l Muharrirât: Halide Nusret Zorlutuna*. İstanbul: Kitabevi.
- Cöntürk, Hüseyin. (2006). *Çağının Eleştirisi*. İstanbul: YKY.
- Dayanç, Muharrem. (2011). “Üç Şairden / Şiirden Hareketle Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Yunus Emre’den Himmet Umma”. *X. Uluslar Arası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri (06-08 Mayıs 2010)*. (Haz. Prof. Dr. Erdoğan Boz). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- Doğan, Mehmet H. (2000). *Yüzyılın Türk Şiiri Antolojisi*. İstanbul: YKY.
- Eagleton, Terry. (2007). *Şiir Nasıl Okunur?* (Çev. Kaya Genç). İstanbul: Ayrıntı.
- Enginün, İnci. (1998). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh.
- Ercilasun, Bilge. (1984). “Halide Nusret Zorlutuna’nın Şiir Dünyası”. *Töre*, 158, 12-16.
- İnce, Özdemir. (2011). *Şiir ve Gerçeklik*. İstanbul: İmgekitabevi.
- Kahyaoğlu, Orhan. (2015). *Modern Türkçe Şiiri Antolojisi*. İstanbul: Ayrıntı.
- Özcan, Tarık. (2003). “Şiir Sanatında İmajın Yeri-Önemi ve Bunun Cemal Süreya’nın Şiir Dünyasına Uygulaması”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13/1, 115-136.
- Pala, İskender. (1989). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Schimmel, Annemarie. (2004). *İslamın Mistik Boyutları*. (Çev. Ergun Kocabıyık). İstanbul: Kabalcı
- Timuçin, Afşar. (2005). *Aşkın Diyalektiği*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Tural, Sadık. (1984). “Halide Nusret Zorlutuna”. *Töre*, 158, 4-9.
- Tynyanov, Yury. (1995). “Yazınsal Evrim Üstüne”, *Yazın Kuramı: Rus Biçimcilerinin Yapıtları*. (Der ve çev. Tzvetan Todorov, Fransızcadan çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat). İstanbul: YKY.
- Zorlutuna, Halide Nusret. (2008). *Bütün Şiirleri*. (yay. haz. Betül Coşkun). İstanbul: Timaş Yayınları.

